

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
для самостійного вивчення дисципліни
«Історія української культури»

(тема «Українська культура часів незалежності»)

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
для самостійного вивчення дисципліни
«Історія української культури»

(тема *«Українська культура часів незалежності»*)

Затверджено методичною радою
університету
Протокол № від

2014

Укладач: доцент Золотарьов В.С.

Кафедра українознавства

План теми

1. Загальна характеристика культури незалежної України.
2. Розвиток сучасної української літератури.
3. Тенденції розвитку музичного мистецтва та театру.
4. Сучасний стан українського кінематографу та образотворчого мистецтва.

Дисципліна «Історія української культури» посідає важливе місце у системі гуманітарної підготовки майбутніх науково-технічних фахівців. Вона сприяє вихованню освіченої молоді, розширює світогляд, надає необхідні знання і передає традиційні моральні цінності наступним поколінням. Для більш ефективного вивчення теми студентам потрібно надати методичні вказівки, які б допомогли їм орієнтуватися в програмі курсу, зацікавити самостійною пізнавальною діяльністю, добре розуміти проблемні питання даної теми та підготуватися до підсумкового модульного контролю знань. Саме таке завдання переслідує дане видання.

Відповідно до мети, вказівки мають таку структуру: методичні вказівки, запитання з теми, орієнтована тематика рефератів, список використаної літератури.

Тема «Української культури часів незалежності» є надзвичайно складної для самостійного її вивчення студентами. Це пояснюється наступним:

- перш за все, новітня література з історії української культури не достатньо висвітлює її розвиток на сучасному етапі;
- серед дослідників існує безліч поглядів щодо визначення окремих тенденцій культурного розвитку;
- сучасне мистецтво і література мають новаційний характер, несуть багато модернових рис;
- глобалізація світової культури суттєво впливає на українську, особливо це стосується масової культури (американське кіно та мистецтво,

західноєвропейська культура, російська тощо);

- у суспільстві існує багато соціально-економічних та політичних протиріч (Схід-Захід, релігійні та мовні питання, боротьба політичних партій, економічна криза та інш.), які негативно впливають на культуру взагалі.

Таким чином, щоб засвоїти стан сучасної культури, нові стилі та напрями, її досягнення та прорахунки на високому рівні, студентам потрібно обґрунтовано та детально опрацювати рекомендовану літературу, що є важливою передумовою вивчення будь-якої теми. Наприкінці роботи наведено список літератури для самостійного опрацювання. Звертаємо увагу студентів на ретельне вивчення літератури, яка вийшла в Україні протягом останніх років [2, 5, 7, 19, 20, 21, 27]. Саме тут міститься матеріал щодо сучасного розвитку української літератури та мистецтва, розглядається в контексті світової культури. Бажано обрати 2-3 підручника, оскільки кожен з них має свою логіку викладання матеріалу та свою структуру, свою конструкцію. Тому надмірне захоплення багатьма підручниками, хоч і може бути цікавим, але приведе до зайвої витрати часу. На наш погляд, доцільно зупинитися на наступних виданнях: Аксьонова Н.В. Історія Української культури: навчально-методичний посібник /Н.В. Аксьонова, А.М. Домановський, Т.О. Чугуй. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012; Історія української культури. Курс лекцій / Під заг. ред. док. істор. наук Костишева С.О.- К., 2010; Історія української культури: Курс лекцій. – Харків: Вид-во «ФІНН», 2010; Макарчук С. А. Етнічна історія України : навч. посіб. /С.А. Макарчук. – К.: Знання, 2008; Мистецтво сучасної України (до 205-річчя Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого): навч. посіб. /за ред. Л.В. Анучиної, О.В. Уманець. - Х.: Нове слово, 2009; Українська культура в європейському контексті / за ред. Ю. П. Богуцького. – К.: Знання, 2007; Українська культура в контексті світових глобалізаційних процесів / Заг. ред.. Г. Скрипник. – К., 2005; Українська та зарубіжна культура: підручник за ред. В.О. Лозового. – Вид. 2-ге. – Х.: Одиссей, 2008; Шейко В.М. Історія української культури : навч. посіб. / В.М. Шейко,

1. Загальна характеристика культури незалежної України

Починаючи вивчення першого питання, студентам потрібно звернутися до історії України, пригадати сам процес набуття Україною незалежності. Початок 90-х рр. ХХ ст. стали для української культури часом великих змін. 24 серпня 1991 року Верховна Рада України прийняла «Акт проголошення незалежності України», якому передувала «Декларація про державний суверенітет України», прийнята Верховною Радою 16 липня 1990 року. На всенародному референдумі (1 грудня 1991 р.) проголошення незалежності України підтримало 90 % населення країни.

28 червня 1996 року Верховна Рада прийняла Конституцію України, яка визначила Україну як суверенну, незалежну, демократичну, соціальну, правову державу. Конституцією затверджено державну символіку держави: Державний Прапор, Малий Державний Герб та Державний Гімн України. Розвиток української культури проходив у нових умовах закріплення і практичної реалізації ліберальних і демократичних цінностей: права на свободу слова, свободу думки, свободу створення й функціонування громадських об'єднань, громадських організацій політичної орієнтації, політичних партій, рівності перед законом, толерантності тощо. Закони України «Про об'єднання громадян», «Про творчих працівників і творчі спілки» тощо, а, головне, Конституція України забезпечували ідеологічне розмаїття в суспільстві, плюралізм поглядів на майбутнє країни та шляхи його досягнення.

У суспільстві панував дух єдності, прагнення об'єднання задля праці для України, для визнання її значущості у світовому просторі. Дільність Народного Руху, товариств «Меморіал», «Спадщина», «Просвіта» та ін.; сприяла розвінчуванню комуністичної ідеології, тоталітаризму, переосмисленню діяльності окремих представників радянської влади по

відношенню до українського народу.

Широкому загалу стали відомі факти, які змусили по-іншому подивитися на історичний шлях українського народу, на постаті, про які раніше не згадували, або говорили як про них, так про тих, хто зіграв негативну роль у політичному або ширше – духовному житті країни (Голодомор 1933 – 1934 рр., характер встановлення Радянської влади, Українська Народна Республіка, герої Крут, постаті І.Мазепи, М. Грушевського, В. Винниченка, І. Огієнка, Н. Теслі, О.Кондратенко ін.). Узагалі національна історія викликала інтерес не тільки фахівців, а й переважної більшості населення. Значна увага приділялася активізації археологічних, історичних, народознавчих, краєзнавчих тощо досліджень. Видається серія публікацій, присвячених проблема сучасного погляду на культурно-історичні процеси в Україні: «Духовна скарби України» (50 томів), «Історія релігії України» (10 томів), «Історія української культури» (4 томи), «Історія української культури ХХ ст.» (2 томи) та ін. Видається низка часописів, в яких провідною є тема історії України та її культури: «Український історичний журнал», «Народна творчість і етнографія», «Пам'ятки України», «Вітчизна», «Дзвін», «Березіль» та ін.

Проголошення незалежності України створило ситуацію патріотичного піднесення, спрямувало український народ до активної участі у розбудові власної держави, значно підвищила його соціальну активність. Звернення до національного досвіду, відродження національних святинь допомагало усвідомити власні досягнення і помилки, побачити власне обличчя у контексті світового культурного простору. Значний внесок у цей процес зробила комісія з питань відтворення видатних пам'яток історії та культури при Президентові України, Всеукраїнський фонд відтворення пам'яток історію архітектурної спадщини. Державна служба контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон тощо. В Україну було повернено значну кількість культурних цінностей з-за кордону (архіви О. Ольжича, О. Олеся, колекції багатьох живописців та ін.).

Нові реалії життя в Україні супроводжував пошук нових духовних ідеалів. Вони були пов'язані зі створенням оптимальних соціальних умов для реалізації прав і свобод усіх громадян, для реалізації їхнього творчого потенціалу, для утвердження гуманістичних ідей, загальнолюдських норм моралі, широких можливостей опанування як власної духовної скарбниці, так і світових культурних надбань. Головним завданням духовного життя стало формування особистості, яку відрізняє високий рівень національної самосвідомості, соціально-політична активність, спрямована на побудову незалежної держави, прагнення втілення в життя традиційних українських моральних норм, відродження духовних цінностей української спільноти. Впровадженню в життя цієї благородної мети повинні були сприяти: Конституція України, «Основи законодавства України про культуру», «Конституційні напрями діяльності органів виконавчої влади щодо розвитку української культури», Закон «Про освіту», Національна програма збереження бібліотечних і архівних фондів, Закони «Про об'єднання громадян», «Про творчих працівників і творчі спілки» та ін. У країні було створено і функціонувала велика кількість різновекторних об'єднань, громад тощо, починаючи від незалежних профспілок і закінчуючи альтернативними мистецькими спілками, які стали центрами виявлення творчих здібностей кожної людини, їх реалізації, проголошували себе потужною силою, діяльність якої захищає інтереси держави та вдосконалює її ціннісний світ.

Студентам, які виступають у ролі активного суб'єкта процесу навчання, важливо розглянути ставлення держави до проблем освіти. Особлива увага в незалежній Україні приділяється освіті, яка виступила своєрідним простором пошуків нових змістів та форм. Державна освіта втрачала свою монополію і співіснувала з приватною освітою. Приватні навчальні заклади почали функціонувати як в системі середньої, так і в системі вищої освіти. Значно збільшилася кількість вищих навчальних закладів, серед яких провідне місце, належить закладам юридичного, економічного, філологічного (у цілому гуманітарного) напрямку. Почали втрачати популярність технічні навчальні

заклади, були позбавлені уваги («тому числі, фінансування) середньо-спеціальні навчальні заклади, особливо професійно-технічного профілю. З'явилася велика, кількість авторських шкіл, профілізацією освіти почали займатися ліцеї та гімназії. У Законі «Про освіту» її визначено як осередок інтелектуального, культурного, соціального, економічного розвитку держави, перед яким стоїть завдання виховання творчої, конкурентоспроможної особистості.

З 2000 року в Україні запроваджено 12-річне навчання у середній загальноосвітній школі та 12-бальна система оцінки знань учнів. Відповідно до завдань реформування школи і входження її у світовий освітній простір в країні з 2008 року започатковано систему зовнішнього незалежного оцінювання знань учнів середньої школи. Вища школа приєдналася до Болонського процесу, тому її реформування у змістовному, формальному, організаційному напрямках проходить у контексті світових освітніх процесів.

Слід зазначити, що роки незалежності стали роками значного поширення масової культури. Стандартизація духовних спрямувань, орієнтація на споживчий рівень діяльності; прагнення досягнути будь-якими засобами матеріального добробуту, його перехід у ранг головного сенсу життя, відмова від багатьох моральних цінностей; самоствердження у будь-який засіб тощо почали визначати життєвий шлях багатьох українців. Цьому сприяють, у першу чергу, засоби масової комунікації, які наповнили свій простір творами сумнівної якості, придбаними на американських, західноєвропейських ринках масової культури або створених самотужки на кшталт іноземних продуктів. Розважальна індустрія захопила систему масової комунікації, починаючи від телебачення і закінчуючи книговидавничою діяльністю.

Свій внесок у розповсюдження масової культури вносить і політичний істеблїшмент, представники якого демонструють стереотипи мислення і діяльності, моральне зубожіння, життя за рахунок інших, ворожнече ставлення до навколишнього світу та ін. Відмова від еталонних, загальнолюдських за своїм змістом зразків культури сприяла тому, що їх

замінили зразки масової культури, яка стала визначальним явищем.

Значну роль у цьому процесі відіграє поява і розповсюдження в суспільстві нових міфів. Головний їх пафос пов'язаний з походженням українців, їхньою історією та героями. Брак наукових досліджень щодо цих проблем, суб'єктивізм історичних поглядів, взагалі тлумачення історії країни разом з прагненням самоідентифікації, визначення національної ідеї стали чинниками процесу міфологізації. Так народилися міфи про ототожнення українців з аріями, про РУН-віру, про окремих політичних та громадських діячів та ін. Водночас спостерігається тенденція розвінчування «старих» міфів. Особливо наполегливо руйнуються міфи про Т. Шевченка, про керманічей Радянської України, діячів ОУН–УПА та ін. Віра в нові міфи та зневіра у старі спиралися на таких «китів» української ментальності як перевага емоційно-почуттєвого над раціональним. Тому міфологізація практично не зустрічає критичного відношення, а нові міфи рідко в кого викликають сумніви.

Студентам слід розуміти, що особливе місце у сучасній українській культурній реальності посідає релігія, статус і роль якої в суспільстві значно підвищується. Довгі роки панування атеїзму не знищили християнську віру, до неї поступово приходять значна кількість населення, особливо молоді вона зміцнює свій вплив на духовне життя українців, у тому числі на мораль і мистецтво. Завдяки релігії формуються ціннісні орієнтації, спосіб життя багатьох верств населення. Разом з тим в країні відсутні взаємопорозуміння, співпраця між православними церквами, між православними і католицькими конфесіями, що заважає духовному єднанню українців, духовно роз'єднує їх. Ситуація погіршується ще й тому, що в Україні поширилися нетрадиційні для неї буддизм, індуїзм, кришнаїзм, іслам тощо. Їхні прихильники також стоять осторонь питань об'єднання духовних спрямувань народу. Великою популярністю серед населення користується екстрасенсорика, езотерика, вчення Олени Блаватської, язичницька РУН-віра та ін. Різновекторність релігійних ціннісних орієнтирів, їхнє протистояння значно ускладнює

реалізацію завдання відродження національної культури, звужують можливості збереження її цілісності і самобутності. Поліфонічність релігійного світу України відбивається в усіх складових української культури, починаючи від побуту і закінчуючи невизначеністю відношення до традицій національної культури, її минулих здобутків.

Зміни ціннісних пріоритетів, відсутність концептуальної єдності щодо реформування системи освіти, релігійний плюралізм, політичне протистояння, невизначеність, протилежність духовних ідеалів, провінціалізм, вторинність, зокрема, стали чинниками розподілення української культури на численні субкультури та контркультури. Вона почала виявляти своє маргінальне обличчя: частково продовжувала залишатися вірною цінностям соціалістичної культури, частково обстоювала західноєвропейські та американські духовні петиції, частково відчувала себе молодшою сестрою російської культури, частково намагалася спиратися на власні духовні здобуття, розвивати та вдосконалювати їх, частково визнавалася нігілістичним ставленням до всіх і всього,

Звичайно, зміна духовних ідеалів супроводжувалася суперечностями, здійснювалася болісно, для багатьох людей стала причиною втрати сенсу життя, депресії і відмови від будь-яких проявів соціальної активності. Формування і розвиток нових духовних потреб, нової ціннісної ієрархії проходило в умовах поширення свободи окремого індивіда, суспільства в цілому. Завдяки цьому людина отримала можливість вільного самовиявлення, вільного вибору сфери і виду діяльності, вільного визначення своєї ролі й місця в суспільстві. Але стихійність, непослідовність суперечливість політики влади в державі, особливо в духовній сфері культури, комерціалізація цієї сфери такі можливості звужували, виштовхували пересічну людину на узбіччя культури.

Після відкриття кордонів почалася масова еміграція з України. Вона була викликана причинами, насамперед, матеріального порядку. Все це спонукало, частину українців покинути батьківщину назавжди, частину – на

певний час, частину – мандрувати світом й країною у пошуках гідного життя. Серед них – представники всіх верста населення, але найбільш відчутною втратою стала еміграція значної кількості науково-технічної та художньої інтелігенції, у тому числі тих, хто за своїм творчим потенціалом міг би уславити Україну.

Студентам, як майбутнім науковцям, важливо розглянути розвиток української науки. За часів незалежності українська наука знаходиться у важкому стані. Вона багато років була однією з головних візитних карток країни. Успіхи українців у галузі літакобудування, ракетобудування, електрозварювання, молекулярної біології, генної інженерії, медицини, фізики, тощо визнані світовою науковою спільнотою. Пошуки науковців продовжувалися в часи незалежності, українські вчені брали й беруть участь у міжнародних наукових проектах та програмах, розробляють спільні концепції розвитку окремих галузей науки. Вони організують і проводять міжнародні конференції, симпозіуми, визначають пріоритетні наукові напрями та ін. Усе це дозволяє українським науковцям зберігати свій авторитет у світі. Активну позицію щодо створення умов розвитку наук, стимулювання наукових пошуків займають галузеві Академії наук, які водночас є центрами об'єднання кращих науковців. Прикладом плідної наукової діяльності, форпостом української науки була і залишається Академія наук України. В останні роки в країні з'явилися академії наук, які працюють на громадських засадах, мають недержавний статус: Академія вищої школи, Українська академія національного прогресу, Академія політичних наук та ін.

На жаль, з боку держави українська наука позбавлена потрібної підтримки. Недостатнє фінансування наукових досліджень призвело до закриття великої кількості наукових програм в усіх галузях науки, відмови від багатьох наукових проектів, скорочення або закриття галузевих наукових і проектних інститутів тощо. Невисока заробітна платня науковців, погіршення умов праці, взагалі умов життя зробили наукову діяльність

непрестижною. Значна кількість науковців вимушена працювати за кордоном, частина наукових працівників – перекваліфікувалася. Загальмувався приплив у науку молоді, тільки в останні роки ця ситуація дещо покращилася. Зниження рівня кваліфікації наукових кадрів, «старіння» науки, відсутність загальної концепції її розвитку в Україні негативно позначилися на перспективах розвитку науки. На Державному рівні не визначені пріоритетні галузі, головні напрями наукових досліджень, повністю не забезпечено впровадження наукових відкриттів у практику, не скоординована діяльність наукових закладів.

Потрібно звернути увагу студентів на проблему мовного питання в сучасній Україні, згадати історію, коли Україна входила до складу різних держав і протягом століть лише мріяла про власну державу та рідну мову. Розбудова незалежної держави та відродження української культури актуалізували проблему мови. Захист національної мови, її розвиток вже у перші роки незалежності було визначено головним завданням, реалізація якого забезпечить збереження самобутності національної культури, її світове визнання. Тоді з'явилася стаття І. Дзюби «Чи усвідомлюємо ми українську культуру як цілісність?» – своєрідна концептуальна праця, в якій проаналізовано стан культури в Україні, визначені її проблеми.

За радянських часів від української мови практично відмовилися в містах, вона звучала там у виняткових випадках, її вважали мовою «селянською», вважали тих, хто розмовляв цією мовою «селянами», до яких ставилися з іронією. Дійсно, як мова спілкування вона існувала тільки у сільській місцевості. Тільки у 60-ті рр. ХХ ст. проблему української мови почали порушувати перед владою окремі представники інтелігенції, в основному літератори. У 70-х рр.. ХХ ст. Перший секретар ЦК КПУ В.В. Щербицький відмовився від використання української мови та почав проводити офіційні заходи російською мовою. Але ж українське телебачення, інші засоби масової інформації продовжували використовувати українську мову. У школах, навіть у російськомовних, вивчали українську мову і літературу. Під

час Перебудови українські дисиденти стали тією рушійною силою, яка почала процес відродження української мови. Їхніми зусиллями було створено у 1988 р. товариство української мови імені Т.Г. Шевченка, яке згодом отримало назву «Просвіта», а також товариство «Спадщина». У жовтні 1989 р. Верховною Радою УРСР внесено зміни у Конституцію УРСР, було проголошено українську мову як державну. Одночасно був прийнятий «Закон про мови в Українській РСР», що діє й сьогодні. Улітку 1996 р. Конституцією України було затверджено державний статус української мови.

Труднощі, що виникають на шляху впровадження в життя положень Конституції України про державну мову, обумовлені, крім всього іншого, ще й поліетнічним складом населення країни. За даними перепису населення 1989 р. в Україні проживали представники 128 національностей: українці, росіяни, євреї, молдавани, румуни, білоруси, болгары, поляки, татари, греки, німці та ін. Звичайно, держава повинна гарантувати їм мовні права, створювати умови вільного розвитку національних культур та формування високої мовної культури. Стосовно останнього перепису населення України, російську мову назвали рідною понад 14 млн. населення, що складає приблизно 30% від всього населення. Також важливим є той факт, що лише 56% від них є етнічними росіянами, решту складають інші національності. Крім того, приблизно 40% українців на сході України вважають російську мову своєю рідною. Саме тому 10 серпня 2012 р. набув сили Закон України «Про засади державної мовної політики в Україні». Закон зберігає за українською мовою статус єдиною державною та дозволяє використання регіональних мов (всього вказано 18). Протягом серпня 2012 р. 13 адміністративно-територіальних одиниць південно-східної України з 27, затвердили російську мову як регіональну, на Закарпатті – угорську, на Буковині – румунську, у Криму – кримсько-татарську. Інші мови національних меншин отримали підтримку у менших адміністративно-територіальних одиницях. Хоча Закон не мав повної підтримки у суспільстві та викликав обурення з боку опозиційних партій та їх лідерів, в цілому, він

відповідає Європейської хартії про регіональні мови та створює більш демократичні та толерантні умови щодо мовного питання.

Мовна політика в Україні характеризується обережним і повільним зміцненням української мови. Сприяє цьому практика поширення мережі українських шкіл, а також розвиток шкіл, навчання в яких здійснюється мовою тих національностей, які живуть в Україні, але з обов'язковим вивченням державної мови,

Поліетнічність України вимагає від держави гарантій вільного культурного розвитку всіх національних спільнот. Декларація прав національностей України (1991 р.), Закон «Про національні меншини України» (1992 р.), Конституція України та інші законодавчі акти держави передбачають створення сприятливих умов розвитку культур всіх національних меншин, збереження їхньої самобутності, традиційних основ життя.

Розвиток національних культур, в тому числі й української культури, здійснюється в умовах поширення процесу глобалізації. Студентам потрібно зрозуміти, які негативні і позитивні наслідки глобалізація має для національної культури.

Позитивним є те, що українська культура отримує можливість відчутися себе частиною світової культури, тією її складовою, яка разом з іншими культурами визначає її обличчя. Значно поширюються зв'язки української культури з розмаїттям культур світу, здобутки яких вона може використовувати для власного вдосконалення. Загальнолюдські пріоритети виступають фундаментом її подальшого розвитку. Зразки демократії, свобода, гармонії соціальних відносин тощо, моделі культурних спрямувань та ін. надають українській культурі можливість визначити власний шлях, змоделювати своє майбутнє, окреслити свою роль і місце в загальному культурному просторі, знайти способи, розробити застережливі заходи збереження своєї унікальності тощо.

Водночас глобалізація містить у собі загрозу поглинання національних

культур культурами більш розвинених цивілізацій. Вони здатні дезорганізувати націю, сформувати песимістичний погляд на її майбутнє та на майбутнє її культури, спровокувати націю на відмову від власної спадщини й зорієнтувати на чужі цінності. Особливу небезпеку для української культури створює масова культура. Вона ігнорує особливості національних культур, претендує на їх поглинання, підкорення й практично реалізує ці претензії, здійснює своєрідну культурну колонізацію.

Студентам потрібно враховувати той факт, що ми поки що живемо в ідеологічно, політично розколотій державі, де бракує чітких уявлень про її місце у світовому просторі, про її перспективи, де не розроблена програма дій щодо майбутнього. Ентузіазм українців, що був народжений проголошенням незалежності, поступився місцем апатії та розчаруванню, зумовлених як економічними, політичними невдачами, так і проблемами духовного порядку: аморальністю більшості представників національної еліти, втратою духовних ідеалів, відсутністю норм і цінностей, які об'єднують народ, нестабільністю життя, соціальною несправедливістю, обмеженням можливостей самореалізації особистості, її духовної свободи тощо.

Студентам слід розуміти, що Україна залишається вкрай політизованою країною. Політичне протистояння партій та національних еліт призвело до розколу суспільства. Останні політичні процеси, такі як засудження колишнього прем'єр-міністра Ю. Тимошенко, ставлення України до питань Євроінтеграції та митного союзу, відносини з Росією, забезпечення енергоресурсами, мовна проблема, обрання до Верховної Ради неонацистської партії «Свобода», акції опозиції «Україно вставай!» не сприяють консолідації суспільства.

У сьогоденному українському суспільстві населення вирізняє суперечливе (іноді протилежне) сприйняття дійсності. У ньому відсутні усталені пріоритети, а люди мають різні погляди на майбутнє країни, більшість з них покладають надію на самих себе. Зруйновані моральні устої

негативно впливають на процес гуманізації суспільства, зумовлюють підвищення агресивних настроїв, відмову від толерантності, компромісів, взаємодопомоги та взаємопорозуміння.

Ці обставини у поєднанні з наступом масової культури істотно вплинули на культурні орієнтири та духовні пріоритети суспільства. Значна частина населення почала сповідувати культ споживання, захоплення накопиченням «престижних» речей. Поширюється зневажливе ставлення до таких цінностей, як співчуття, совість, честь, гідність, любов, патріотизм тощо, які вважаються явищами, що не заслуговують уваги практичної, ділової людини. Першочерговим стає прагнення «красивого життя», яке асоціюється виключно з матеріальними благами. Водночас посилюється критичне ставлення до соціальних цінностей (демократії, свобода, рівності тощо), Протиставлення інтересів країни та власних інтересів, наростає байдужість до питань державотворення, державного суверенітету. Захист країни, виконання законів перестають бути обов'язковими.

Таким чином, в Україні все більше відчувається потреба в культурі, яка визнається потужним чинником державного будівництва, явищем, яке забезпечує існування нації. Досягнення сучасної української культури дозволяють оптимістично дивитися в майбутнє. Вона зберігає свою унікальність і самобутність, збагачується завдяки контактам з іншими культурами, розвивається згідно з тенденціями світового культурного процесу.

2. Розвиток сучасної української літератури.

Зміни в українському мистецтві наочно виявилися в літературі межі ХХ – ХХІ ст. Вона є строкатою панорамою стилів, жанрів, традицій та новацій, національного та загальнолюдського начал. Саме цьому студентам потрібно детально розглянути сучасний стан літератури, її надбання та пріоритети розвитку. Українське літературне слово цього часу твориться декількома

поколіннями митців. Старше покоління представляють Б. Олійник, Ю. Мушкетик, П. Загребельний, Р. Іванчук, Є. Гуцало, О. Гончар, А. Дімаров, Ю. Щербак, В. Яворівський, І. Чендей, В. Дрозд, Л. Костенко, І. Драч, Д. Павличко та ін.. Нову генерацію українських літераторів, які тяжіють до провідних світових літературних тенденцій, прагнуть духовної свободи та її максимальної реалізації, відтворення складних колізій психологічного життя сучасника, складають А. Курюор, С. Сапеляк, Ю. Андрухович, О. Лишега, І. Андрусяк, В. Неборак, О. Ірванець, Ю. Іздрик, Б. Жолдах, О. Забужко, С. Жадай, К. Москалець, Ю. Виніщук, Ю. Жшун, М. Савка, І. Карпа, Т. Прохасько, Н. Гончар, С. Пиркало, Є. Кононенко та ін..

Зміни духовних ідеалів, переосмислення системи цінностей українського суспільства наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. відбилися в особливій увазі літераторів до найбільш актуальних проблем духовного життя спільноти - самоідентифікації нації, сутності та специфіки українського менталітету, виховання та соціалізації людини. Відродження значущості національних духовних цінностей знайшло художнє відбиття у зверненні української літератури до історичної та патріотичної тематики – у романах Р. Іванчука «Бо війна – війною», «Орда», Р. Федорова «Єрусалим на горах», Ю. Мушкетика «Яса», «Плацдарм», М. Вінграновського «Наливайко», П. Загребельного «Гола душа», «Тисячолітній Миколай», «Юлія», В. Чемериса «Сини змієної богині» та «Ольвія». Опосередковане втілення історична тематика знайшла у поверненні до одвічних символів українського мистецтва – символу Дому як концентрованого утілення Батьківщини – у творчості М. Вінграновського, Л. Костенко, Д. Павличка, І. Драча. Необхідність у новому осмисленні історичних подій активізувала увагу до тих сторінок вітчизняної історії, що довгий час були «закритими» для широкого загалу і становили собою «заборонені» теми. Одна з них – тема Голодомору, якій присвячені збірки документів, матеріалів – зокрема збірка «Голодомор 1932 – 1933 років на Дніпропетровщині», роман «І будуть люди» та повість «Самосуд» А. Дімарова.

Одвічні філософські питання належності людини до певного символічного Дому – національної спільноти, етична проблематика насичує творчість В. Шевчука. Його повісті – «Птахи з невидимого острова», «Сповідь», «Мор», «Місячний біль» – фантастичні за характером притчі, присвячені одвічній проблемі добра та зла.

Плюралістичною, сповненою різноспрямованих тематичних, образних, жанрових, стильових і мовних пошуків є картина розвитку вітчизняної поезії. Звільнена від будь-яких змістовних і стилістичних кліше, насичена громадянським пафосом творчість митців старшого покоління –